

Ten oorlog! Europese oorlogen 1789 - 1919. Oorlog als maatschappelijk fenomeen

bron 1

Heinrich von Brandt maakt omstreeks 1810 deel uit van het leger van Napoleon in Spanje. In zijn memoires beschrijft hij de problemen die hij ondervindt

Er konden duizenden vijanden op een bepaalde plaats zijn, maar wij slaagden er niet in om er ook maar één te vinden. Bijna elke koerier die wij op pad stuurden, werd gevangengenomen. Transporten werden overvallen. Er was geen manier om deze combinatie van tactieken te bestrijden. De Fransen moesten altijd op hun hoede zijn voor een vijand, die steeds vluchtte, maar telkens weer terugkwam en die, zonder gezien te worden, overal tegelijk was. Het leger werd niet uitgeput door veldslagen of door de strijd, maar door de onophoudelijke aanvallen van een onzichtbare vijand die na opsporing telkens verdween in de bevolking, waaruit hij later met nieuwe kracht terugkwam.

bron 2

Een foto van Roger Fenton van Britse troepen in het voorjaar van 1855 in warme winterkleding. Het grootste deel van de warme kleding kwam te laat aan om tijdens de bittere kou van de winter gedragen te kunnen worden. Op de foto poseren de soldaten later, in warm weer, in de warme kleding

bron 3

Uit het verslag van Archibald Forbes, correspondent van The Morning Advertiser en The Daily News, maart 1871

In de ochtend van 22 maart, de verjaardag van de keizer, ontving Berlijn haar eerste zending soldaten met thuiskomende strijders, in de vorm van het eerste bataljon van het Tweede Garde Landweer Regiment. Het bataljon bestond toen het uitrukte uit 1000 man. Ik wil niet schatten hoeveel minder er op het appel verschenen voordat zij over Unter den Linden marcheerden op deze heldere ochtend in maart.... (...)

Nadat de keizer hen had geïnspecteerd, en zij voorbij het paleis hadden gemarcheerd, viel het bataljon uiteen in compagnieën, die elk via een andere route naar een verzamelpunt trokken. (...) Toen zij op Unter den Linden marcheerden, ging het er zeer gedisciplineerd aan toe. Maar in de Friedrichstrasse verslapte het wat, en de bevolking mengde zich met hun krijgshaftige medeburgers.

bron 4

Viktoria Louise von Hohenzollern, de dochter van keizer Wilhelm II, schrijft in haar memoires over een gebeurtenis die zich afspeelt op 25 november 1914 in het Duitse hoofdkwartier in Charleville (Frankrijk)

Vader sprak tijdens het eten over het nieuws van de ondergang van het Engelse slagschip *Audacious*, dat op een Duitse mijn was gelopen. Een van de aanwezigen merkte op, dat het maar een haar gescheeld had, of ook het passagierschip *Oceanic*, een van de Engelse zeereuzen, was op een mijn gelopen. Vader antwoordde: "God zij dank, is dat niet gebeurd." Toen hij zag dat zijn woorden zijn gesprekspartner verbaasden, ging de keizer rechtop zitten en zei met klem: "Denkt er altijd aan, mijne heren, dat ons zwaard onbezoedeld moet blijven. Wij voeren geen oorlog tegen vrouwen en kinderen. Wij zullen de oorlog fatsoenlijk voeren; het geeft niet wat de anderen doen. Houdt daar rekening mee."

bron 5

Een foto van twee Berlijnse vrouwelijke glazenwassers, circa 1917

Vertalingen (van boven naar beneden)

Kolonialwaren: producten uit de koloniën.

Zensiert: gecensureerd

Neues Berliner Strassenbild zur Kriegszeit: Het nieuwe Berlijnse straatbeeld in oorlogstijd.

Fensterputzerinnen bei der Ausführung ihres Berufes in Männerkleidung:

Vrouwelijke glazenwassers bij het uitoefenen van hun beroep in mannenkleding.

Dynamiek en stagnatie in de Republiek

bron 6

Fluitschepen worden veel gebruikt voor de handel op de Oostzee. De hoogte van de Sonttol hing tot 1669 onder meer af van de breedte van het dek. De eerste vermelding van een fluitschip is in een publicatie uit 1604

Dit zelfde jaar, 1595, werden hier de schepen die men Hoornse gaings of fluiten noemt, voor het eerst gebouwd. Deze schepen zijn vier keer zo lang als ze breed zijn, sommige zijn nog langer, en zeer geschikt voor de zeevaart, zowel voor het zeilen aan de wind als om het varen in ondiep water. Daardoor zijn ze zo gewild, dat in acht jaar tijd er 80 van dit soort schepen vanuit Hoorn zijn uitgerust, met grote winst voor de burgers.

bron 7

Een gedeelte van het reglement van het in 1608 opgerichte schoenmakersgilde in Vlissingen

Dat niemand (buiten het gilde om) voortaan binnen deze stad Vlissingen een werkplaats of winkel mag hebben hetzij van schoenmaken, nieuwe of oude, gareel* maken, platijn** maken, zadelmaken, huidenvetten of leertouwen; verder moet hij ook poorter (burger van de stad) zijn.

Alle zonen van vrije gildebroeders die binnen deze stad geboren zijn nadat hun vaders in het gilde gekomen zijn, zullen vrij in het gilde en de nering opgenomen worden zonder daarvoor iets te moeten betalen aan het gilde of de armen.

Als een vrije gildebroeder een leerkind aanneemt, zo zal het kind aan het gilde voor zijn leerjaar twee schellingen schuldig zijn. Waarvan uitgezonderd zullen zijn de weeskinderen van het armhuis van deze stad.

* het gareel is het leren tuig van een paard

** een platijn is een pantoffel of klomp, deels van hout, deels van leer

bron 8

Een schilderij van Gerard de Lairesse uit het einde van de zeventiende eeuw met als titel: "De Amsterdamse stedenmaagd neemt de hulde der volkeren in ontvangst"

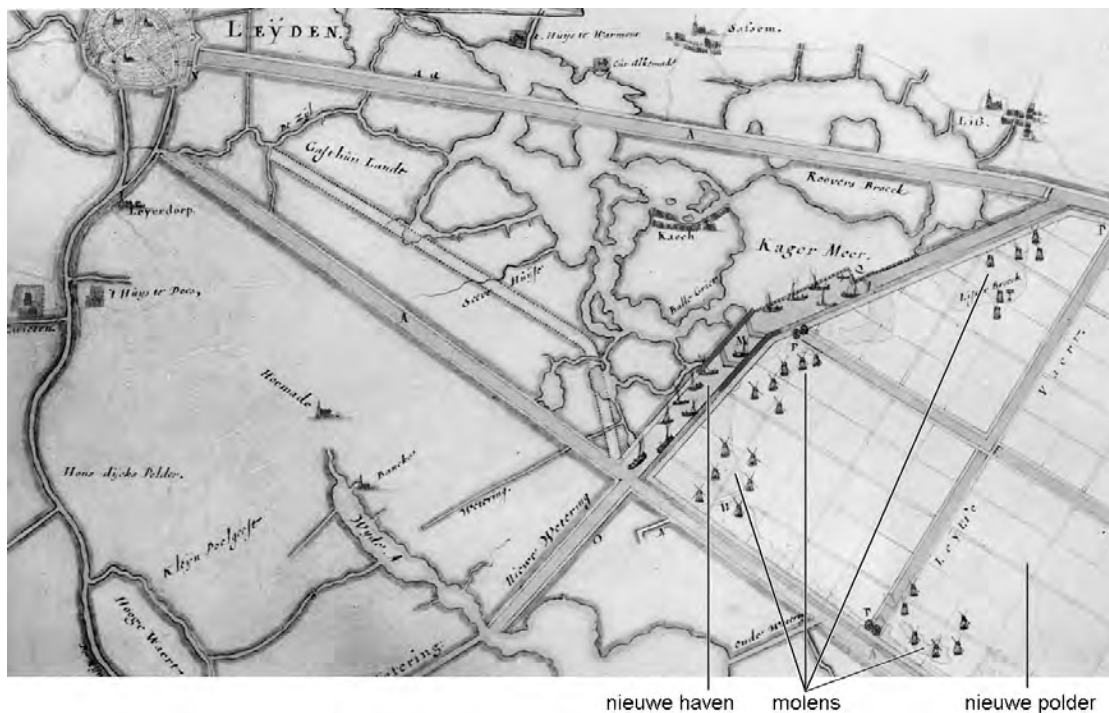

Toelichting

De zittende vrouw in het midden is de Amsterdamse stedenmaagd, met haar rechterhand op de wereldbol en in haar linkerarm de hoorn des overvloeds. Achter haar staat Mercurius, god van de handel en boodschapper van de goden.

bron 9

J.B. Veris maakt in 1640 een brochure bij een plan om het Haarlemmermeer in te polderen. Deze 'Nieuwe kaart vertonende hoe en op welke manier de Haarlemmer, Leidse en Spersingh Meren (...) bedijkt kan worden' moet investeerders bewegen hun geld in het project te steken. In het gedeelte hieronder wordt de omgeving van Leiden (linksboven) afgebeeld

bron 10

Een centsprent uit de achttiende eeuw

De klagende huisman

Schrik Nederland, schrik, op deze droeve maar (=boodschap)
Die ons in de oren klinkt deze eerste van het jaar.
Is dit 't begin, wat zal het einde dan wezen,
Wie zal, o christenmens, aan Gode nooit volprezen,
Afbidden deze straf, die zijn toorn ons zendt,
Opdat hij die, helaas! ten goede van ons wendt.
Hoe woedt het oorlogsvuur, in onze buurlanden,
Een ander oorlogsvuur komt in ons land ontbranden.
De sterfte onder 't vee, een voorbode dat de dood,
Ons op de hielen volgt in deze droeve nood.
Hef dan, o mens! met mij uw hart en hand tot God,
Opdat hij ons niet zendt, een nog veel erger lot.
Maar dat wij mogen zien, dat alles weer herleve,
En dat wij Gode dank, en ere daar voor geven.

Gedrukt bij Etienne Isaac Caillau, Boekverkoper in de Stilsteeg, het derde huis van de Blommarkt, en zijn ook te koop bij de auteur.

Toelichting

"Huisman" is in de zeventiende eeuw een andere naam voor boer (veeteler of landbouwer).

bron 11

Een tabel

Werkgelegenheid in zeevaart en visserij, 1680 - 1770

	1680	1770
marine	3.500	2.000
koopvaardij	22.500	21.000
VOC	15.000	29.000
walvisvaart en haringvisserij	14.000	8.000
totaal aantal arbeidsplaatsen	55.000	60.000